

УДК 336.761(477)

І. Коркуна

*канд. екон. наук, доц.,
доцент кафедри економіки та менеджменту*

О. Бордун

*студентка факультету туризму,
Львівський державний університет
фізичної культури імені Івана Боберського*

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ, ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ЗНАЧЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У Законі України «Про цінні папери та фондовий ринок» частина 1 ст. 1 та Господарському кодексі України (далі – ГКУ) частина 1 ст. 163, та згідно зі ст. 194 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) – цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або майнове право і визначає взаємовідносини між особою, яка його випустила (розмістила, видала) і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з його випуском (розміщенням), а також можливості передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам [1]. Також визначено, що повноваження власника цінних паперів зазначені в тексті або закріплені, згідно з законодавством, без відповідної фіксації цінного паперу.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 19 жовтня 1993 року № 283 «Про встановлення порядку виготовлення бланків цінних паперів і документів суворого обліку», в акціях не фіксують повноваження власника, її власника як право на управління акціонерним товариством, розподілом майна при ліквідації акціонерного товариства. Для цінних паперів в Україні існують певні вимоги, випускають їх на спеціальних бланках з тангірною сіткою з певним ступенем захисту [2].

Важливе значення для визначення дійсного цінного паперу мають реквізити, перелік яких визначений у законодавстві України. В ЦКУ вказано, що право на цінний папір визначено за умови пред'явлення

цінного паперу. Головна ознака цінних паперів – тісний зв'язок між правом та документом. Згідно з п. 2 ст. 196 ЦКУ, документ, який не містить обов'язкових реквізитів цінних паперів і не відповідає формі, встановленій для цінних паперів, не є цінним папером [3].

Одною важливою ознакою цінних паперів є оборотоздатність, тобто можливість вільної передачі документа від одної особи до іншої. У разі передачі цінного паперу від однієї особи до другої усі права закріплюються за новим власником. З ознакою оборотоздатності тісно пов'язана інша ознака – публічної достовірності, під якою розуміють те, що сумлінний власник цінного паперу є носієм права, незалежно від прав попередніх тримачів цінного паперу.

У ЦКУ передбачено, що в Україні встановлено закритий перелік цінних паперів, які можуть бути в обігу. У науці цивільного права традиційним є підхід, відповідно до якого цінні папери визначаються рухомими речами, у зв'язку з чим до цінних паперів застосовують загальні положення речового права. Аргументом є те, що призначенням цінного паперу є прискорення і спрощення процедури передачі прав, які в них втілені, порівняно із загальними положеннями цивільного права щодо передачі майнових прав.

Відповідно до ст. 177 ЦКУ об'єктами цивільних прав є речі, серед яких гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. До особи, яка набула право власності на цінний папір, переходять у сукупності усі права, які він посвідчує [4].

У разі порушення права володіння цінним папером, що є складником права власності, для власника забезпечено законом подати індикаційний позов для захисту своїх прав.

Зміст права власності вказаний в ЦКУ п. 1 ст. 317 та складається з трьох повноважень: володіння; користування; розпорядження.

Ґрунтуючись на абсолютній природі права власності, власник може скористатися своїми повноваженнями самостійно, без залучення третіх осіб [5].

Суб'єкт речового права має можливість володіти, користуватися та розпоряджатися належним йому майном.

В Україні в цивільному обороті застосовують такі групи цінних паперів:

- пайові цінні папери (участь у статутному капіталі);
 - боргові цінні папери (засвідчують відносини позики);
 - похідні цінні папери (механізм випуску та обігу пов'язаний з правом на придбання чи продаж упродовж терміну, визначеного договором цінного паперу);
 - товаророзпорядчі цінні папери (право розпоряджатися майном).
- За законодавством України, права та відповідальність за виконання зобов'язання можуть належати:

- пред'явникові цінного паперу (цінний папір на пред'явника);
- особі, названій у цінному папері (іменний цінний папір);
- особі, названій у цінному папері, яка може сама здійснити ці права, або призначити своїм розпорядженням (наказом) іншу уповноважену особу (ордерний цінний папір).

Для передавання іншій особі прав, посвідчених у цінному папері на пред'явника, достатньо вручення його цій особі.

Права, посвідчені іменним цінним папером, передаються другій особі у вигляді укладення договору вимоги (цесії). Особа, яка передає право за цінним папером (індосант), відповідає лише за надійність певної вимоги і не відповідає за її невиконання [6].

Отже, можна зробити висновок, що цінні папери є комплексним інститутом цивільного права, який містить елементи як зобов'язувального, так і речового права.

Документ вважається цінним папером, якщо відповідно до законодавства він може бути самостійним об'єктом прав. Будь-який цінний папір повинен складатися у суворо визначеній законом формі та мати всі необхідні реквізити.

Ключові слова: цінні папери, законодавство, цивільні права.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – N 18, № 19–20, № 21–22. – С. 144.
2. Про встановлення порядку виготовлення бланків цінних паперів і документів суворого обліку : постанова Кабінету Міністрів України від 19.10.1993 р. № 283.

3. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30 жовт. 1996 р. № 448/96.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, п'ятої, дванадцятої статті 6 Закону України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні", пунктів 1, 9 Положення про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку, затвердженого Указом Президента України від 14 лютого 1997 року (справа про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку). Справа № 1–13/2008 від 1 квітня 2008 року // Офіційний вісник України від 24.04.2008. – 2008. – № 29. – С. 37.
5. Яроцький В.Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Яроцький Віталій Леонідович. – Харків, 2007. – С. 438.
6. Басс А.С. Рынок ценных бумаг : учебник / А.Б. Басс. – Москва : Волтерс Клувер, 2010. – 318 с.